

Tri violinista: HEIFETZ – FRANCESCATTI – MENUHIN



Jascha Heifetz

JASCHA HEIFETZ (1901. - 1987.)

Paganini dvadesetoga stoljeća, „car“ violine, kako ga je zvao drugi slavni violinist Henryk Szeryng, rodio se prije sto godina 2. veljače 1901. u Vilniusu. Pravo mu je ime Joseph, ali za cijeli muzički svijet ostao je poznat pod simpatičnim imenom Jascha. Mali Jascha dobio je prvu malu violinu i poduku od svog oca Rubina već sa 3 godine. Sa nepunih pet godina već je imao prvi javni nastup u Kraljevskoj muzičkoj školi svoga rodnoga grada, a sa šest godina u gradu Kovno prvi put svira Mendelssohnov „Violinski koncert“. Poslije oca učitelj violine mu je bio Ilija Davidovič Malkin, učenik Leopolda Auera, osnivača ruske violinističke škole. Nakon školovanja u Vilniusu, Malkin je desetogodišnjeg Jaschu odveo u St. Petersburg i predstavio profesoru Aueru, kod kojega je studirao slijedećih šest godina.

Auer je često slao svoje učenike svirati i izvan Rusije, pa je tako jedanaestogodišnjeg Heifetza poslao u Berlin. Na recitalu je među ostalim kompozicijama izveo i Mendelssohnov „Violinski koncert“ uz glasovirsku pratnju. Nakon par dana, s Berlinskom filharmonijom (gudački korpus bio je smanjen jer je Jascha svirao na svojoj „tročetvrtinskoj“ violini), kojom je dirigirao Artur Nikisch, svirao je „Violinski koncert“ Čajkovskoga. S tog gostovanja poznata je zgoda s večere koju je berlinski muzikolog Arthur Abell priredio u čast maloga umjetnika. Među odabranim gostima bili su i violinisti Bronislaw Huberman, Carl Flesch, Willy Hess i Jan Kubelik. Nakon večere domaćin je zamolio Heifetza da za goste odsvira Mendelssohnov koncert, ali je iskrsnuo problem - nije bilo nota za glasovirsku pratnju.

Neugodnu situaciju spasio je elegantan gospodin i rekao: „*Bila bi mi čast da Vas ja pratim na glasoviru.*“, a nakon izvedbe obratio se uzvanicama riječima: „*Gospodo, sada možete baciti svoje violine.*“. Gospodin je bio Fritz Kreisler, koji je glasovirsku dionicu odsvirao na pamet.

Heifetzov povijesni *debut*, s kojim je zapravo počela njegova svjetska karijera, zbio se 27. listopada 1917. godine u New Yorku, na poslijepodnevnom recitalu u dvorani „Carnegie Halla“ uz glasovirsku pratnju Andrée Benoita. S tog koncerta često se prepričavala anegdota o razgovoru u pauzi koncerta kad se glasoviti violinist Mischa Elman obratio svom kolegi, poznatom pijanistu Leopoldu Godowskyom: „*Kako je danas vruće u dvorani!*“, a Godowsky odgovara: „*Ali ne za pijaniste!*“. Iza tog velikog uspjeha Heifetz je počeo snimati gramofonske ploče za tvrtku RCA, za koju je ostao vezan do kraja svog života.

Tijekom svojeg umjetničkoga djelovanja snimio je gotovo sve značajne violinske koncerte, te veliki broj manje poznatijih djela violinske literature. Bio je poznat i kao nenadmašni majstor vilolinističkih „minijatura“, koje je često i rado svirao na recitalima (preko stotinu takvih kratkih kompozicija i obradba ostalo je snimljeno na nosačima zvuka).

Za Heifetzovu muzičku biografiju značajna je 1941. godina, kad je počeo svirati komornu glazbu s pijanistom Arthurom Rubinsteinom i čelistom Emanuelom Feuermannom, kojeg je nakon prerane smrti zamijenio Gregor Piatigorsky. Tako je nastao glasoviti klavirski trio „Milionera“.

Kad analiziramo Heifetzovo sviranje i njegov umjetnički pristup, moramo reći da je bio violinistička ličnost, a kad sam na radiju čuo zvuk

violine, odmah sam prepoznao njegov način sviranja i ton. Ton mu je u kantileni bio svijetloga zvuka, dok se u forte dinamici isticao velikom ekspresivnošću. Nepogrešiva intonacija, živi uzbuđljivi vibrato, koji je inače karakterističan za virtuozu, česta upotreba rafiniranih *glissanda* i vratolomne brzine u pojedinim stavcima - sve su to karakteristike njegovog sviranja. Kao pedagog bio je veoma zahtjevan učitelj, a radi svojih visokih violinističkih i glazbenih kriterija, teško je dolazio do studenata koji su zadovoljavali njegov perfekcionizam u sviranju i shvaćanju umjetnosti.

Posljednji koncert svirao je 1972. godine u Los Angelesu. Po meni ima neke simbolike glede toga koncerta. Naime, posljednja kompozicija, posljednji bis, bio je „Šum mora“ Castelnuova-Tedesca, a kad je 10. prosinca 1987. umro u Los Angelesu, po vlastitoj želji bio je kremiran, a njegov pepeo prosut po valovima Tihog oceana. Bio je, a to je ostao i nakon smrti, čovjek i umjetnik koji je pripadao čitavom svijetu.

#### IZABRANA DISKOGRAFIJA:

L. Beethoven, F. Schubert:: Tria J. Heifetz, A. Rubinstein, G. Piatigorsky	RCA 09026 61672
F. Mendelssohn, P. Čajkovski: Tria J. Heifetz, A. Rubinstein, G. Piatigorsky	RCA 09026 61672
J. Sibelius, S. Prokofjev: Violinski koncerti J. Heifetz, CSO, W. Hendl, BSO, Munch	RCA 09026 617442
L. Spohr: „Gesangszene“ J. Heifetz, RCA Victor Orch., I. Solomon	RCA 09026 61756
Heifetz Collection (Lalo, Saint-Saëns, Sarasate,...)	RCA 09026 61753

#### ZINO FRANCESCATTI (1902. - 1991.)

Poslije Prvog svjetskog rata francuski violinisti našli su se na internacionalnoj sceni u povlaštenom položaju, a sve to mogu zahvaliti svojoj metropoli Parizu, koji je postao „Mekom“ za sve umjetnike. Najistaknutiji je Francuz Jaques Thibaud, koji je na koncertnom podiju naslijedio slavu velikog belgijanskog violinskog virtuoz Eugènea Ysayea. Još za njegovog života dolaze na scenu mladi i novi predstavnici tzv. nove francusko-belgijske škole: Zino Francescatti, Ginete Neveu, Arthur Grumiaux, Christian Ferras, a krase ih elegancija, rafiniranost i šarm - svirka tipična za francuski stil.

Izdvojio bih među njima, možda i nepravедno, Renéa Charlesa Francescattija, poznatog po nadimku „Zino“. Po ocu Talijan, a po majci Francuz, rođen je u Marseillu 1902. godine, a prvu poduku iz violine dobio je od svoje majke. „U našoj kući cijeli dan se čuo zvuk violine, svi su svirali pa tako i ja. Prije sam naučio svirati Beethovenov violinski koncert, nego čitati note. Violina je postala dio moga života“, opisuje Francescatti svoja prva sjećanja. Dolaskom u Pariz 1922. godine, počinje Francescattieva karijera kad i snima svoje prve ploče za tvrtku Gramofon. Koncertira po cijeloj Europi, gdje je naročito bio zapažen nastup u Beču, Južnoj Americi, a 1938. godine debitira u SAD-u sa Paganinijevim „Prvim violinskim koncertom“ uz pratnju Njujorške filharmonije kojom dirigira John Barbirolli. Uskoro potpisuje ekskluzivni ugovor s jednom od najpoznatijih diskografskih kuća Columbijom, a njegove snimke postaju poznate i tražene po cijelom svijetu.

Za vrijeme rata živi u Americi, gdje upoznaje svoga sunarodnjaka, glasovitog pijanista Roberta Casadesusa, a ta uspješna suradnja obilježila je i period u kojem su snimljena neka od njegovih najljepših umjetničkih ostvarenja na koncertnom podiju. Sjajne interpretacije kompletnih Beethovenih „Violinskih sonata“ i možda najbolje snimke uopće violinskih sonata francuskih kompozitora Debussyja i Ravela, a kruna te suradnje je snimka Frankove „Sonate u A-duru“. Snimio je veliki broj violinskih koncerata, od J. S. Bacha, pa do Waltona, među kojima je antologijska snimka „Trećega violinskog koncerta“ Camille Saint-Saënsa, u kojemu nalazimo sve ono što ga odlikuje: briljantnu tehniku, nepogrešivu intonaciju, individualni vibrato, impresivan ritam, veliki plemeniti zvuk njegovog „Hart“ Stradivarija, francusku ležernost i neodoljivi šarm. Kao autentični interpret Saint-Saënsa, često ga je izvodio i s njim je završio svoju karijeru na zadnjem javnom nastupu 16. prosinca 1957. godine u New Yorku. Poslije Drugog svjetskog rata vratio se u Francusku, živio na svojem imanju pokraj rodnoga grada, gdje je i umro 1991. godine.

#### DISKOGRAFIJA:

L. van Beethoven: Sonate za violinu i klavir Z. Francescatti, R. Casadesus	Sony 5B3K 52523 (3 CD)
C. Saint-Saën, N. Paganins: Violinski koncert Z. Francescatti, NYPO, Dimitri Mitropoulos	Sony MPK 46728
E. Chausson: Poeme, op. 25 NYPO, Leonard Bernstein	Sony SMK 47548
C. Franck, C. Debussy: Sonate Z. Francescatti, Robert Casadesus	Dante LYS 378

#### YEHUDI MENUHIN (1916. - 1999.)

Po završetku koncerta u Berlinu 1929. godine, na kojem je trinaestogodišnji Menuhin s Berlinskom filharmonijom i Brunom Walterom izveo koncerte Bacha, Beethovena i Brahmsa u jednoj večeri, potreseni Albert Einstein, veliki poznavatelj i ljubitelj violine, uzviknuo je: „*Sada znam da ima Boga!*“, a time je rekao gotovo sve o Menuhinu.

Taj bogomdani muzički talent, čudo od djeteta, „genije“ - kako su ga prozvali kao dječaka, rodio se 22. travanja 1916. godine u New Yorku. Roditelji su mu bili Židovi, ruski emigranti koji potječu s obala Kaspijskog mora. Obitelj se često selila, pa se Menuhin školovao kod ponajboljih majstora instrumenta. Sa šest godina dolazi kod Ysayevog učenika Louisa Persingera, početkom 1926. studira kod Georgesca Enescoa u Parizu, a potom se usavršava kod Adolfa Buscha, brata slavnoga dirigenta Fritza Buscha, u Baselu.

Odmalena nastupa na koncertima po SAD-u i Europi, a prijelomni su bili onaj u Carnegie Hallu, gdje sa jedanaest godina svira Beethovenov koncert s Fritzom Buschom, te već spomenuti berlinski koncert. Iz tog razdoblja datiraju i prvi fonozapisi. Na prvu svjetsku turneju krenuo je 1935. godine, na kojoj je uz glasovirsku pratnju sestre Hephzibah održao 110 koncerata u 63 grada i 13 zemalja. Umro je 1999. godine u Berlinu, gradu njegovog najvećeg violinističkog dometa.

Moram spomenuti da je nakon svojeg pedesetog rođendana, u svibnju 1966., prvi puta svirao u Zagrebu, u staroj dvorani „Istra“ sa Zagrebačkom filharmonijom i maestrom Milanom Horvatom, a izveo je

„Koncert za violinu, čelo i orkestar“ Johannes Brahmsa (čelo je svirao „naš“ Antonio Janigro), a zatim Beethovenov koncert. Ostalo mi je nezaboravno sjećanje na divno sviranje drugog stavka „Largetto“. Srećom, te su izvedbe pohranjene i izdane na dva kompaktna diska.

Menuhin je bio i veliki humanist i pedagog. Od 1959. godine živio je u Londonu, gdje je otvorio školu „Yehudi Menuhin“ za mlade talente, a osnivač je i organizacije Live music now, koja se bavi promidžbom karijera mladih umjetnika. Djelovao je i kao predsjednik konzilija UNESCO-a za muzička pitanja, putovao u Izrael i Indiju, proučavao jogu, djelovao kao direktor festivala u Bathu. Za sav taj svoj predani rad dobio je 1970. godine Nehruovu nagradu za mir, a 1985. titulu lorda.

Suradivao je s mnogim velikim umjetnicima. Izdvojimo onu u New Yorku s Belom Bartókom, koji mu je na vlastiti nagovor komponirao i posvetio sonatu za violinu solo, te suradnju s Furtwänglerom s kojim snima Beethovenov koncert koji je ušao u sve diskografske antologije.

#### DISKOGRAFIJA:

L. Beethoven: Violinski koncert u D-duru Y. Menuhin, PO, W. Furtwängler	EMI Reference CDH 769799
E. Elgar: Violinski koncert u b-molu Y. Menuhin, LSO, E. Elgar	EMI CDH 769786 2
E. Lalo: Španjolska simfonija Y. Menuhin, Paris konz., G. Enesco	EMI References CDM 565960
N. Paganini: Koncert u D-duru, op. 6 Y. Menuhin, Paris SO, P. Monteux	Biddulph LAB 102
C. Franck: Sonata u A-duru Y. Menuhin, H. Menuhin	Biddulph LAB 58

